

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ספקות בעניין פסי ביראות

(י"ט ב')¹ בעא מיניה אביי מרבה: **יותר** משלוש עשרה אמה ושליש לרבי יהודה (שלא הזכיר פשוטים) מהו? פשוטין עביד, או בדיומדין מאריך?² ולא איפשיטא להדיא.

בעא מיניה אביי מרבה: **תל** המתלקט עשרה (טפחים) מתוך ארבע (אמות³), נידון משום דיומד, או אינו נידון משום דיומד?

אמר ליה: **תניתוה**: (4) רבי שמעון בן אלעזר אומר: היתה שם אבן מרובעת (אמה על אמה), רואין: כל שאילו תחלק (כצורת "ר") ויש בה אמה לכאן ואמה לכאן, נידון משום דיומד. ואם לאו, אינו נידון משום דיומד. (2) רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר: (גם אם) היתה שם אבן עגולה, רואין כל שאילו תיחקק (לריבוע), ותחלק, ויש בה אמה לכאן ואמה לכאן, נידון משום דיומד. ואם לאו, אינו נידון משום דיומד.⁴

במאי קא מיפלגי? מר (ר"ש בן אלעזר) סבר חד רואין אמרינן, תרי רואין לא אמרינן. ומר (ר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה) סבר אפילו תרי רואין נמי אמרינן.

בעא מיניה אביי מרבה: **חיצת** הקנים (מחיצת קנים שעשאה לכאן ולכאן כעין דיומד), קנה קנה פחות משלושה (טפחים), נידון משום דיומד או לאו⁵.

איכא דאמרי: גודריתא דקני קא מיבעיא ליה (קנים רבים מחוברים למטה בגזע אחד, ולמעלה מתפרדים). ולא איפשיטא.

שיטות הראשונים

חד רואין אמרינן, או אפילו תרי רואין: פסקו **אור זרוע**, **ריא"ז ומאירי**, כרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה, דאפילו תרי רואין אמרינן, וגם באבן עגולה רואין אותה, כל שאילו תיחקק ותיחלק ויש בה אמה לכל צד, נידון משום דיומד. **ורבינו חננאל בן שמואל** פסק כתנא קמא⁶.

1. ארי"ך יות"ר בת"ל חיצ"ת חצ"ר שיבש"ה. סימן (מובא בגמרא. והוא סימן לסוגיא זו, ולזו שאחריה. והמילה ארי"ך מתייחסת לספק אליבא דרבי מאיר שלא הובא כאן. לאורך הסוגיות הדגשתי את התיבות השייכות לסימן).
2. הי עדיפא ליה? פשוטין עדיפי ליה ומרוחקין מן הדיומדין י"ג אמה למיהוי היכירא ביני ביני, ולא סגי בהארכת דיומדין, או הארכת דיומדין עדיפא, דלא ליתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ולבטלה. רש"י. וראה להלן.
3. שלענין שבת נחשב רשות היחיד, ועומד במקום אחד מן הדיומדין.
4. פירש רש"י וגם תל דומה לאבן עגולה, ולרבי שמעון בן אלעזר לא אומרים תרי רואין, ופסול לדיומד. והראב"ד פירש שתל כאבן מרובעת, ולדברי הכל נדון משום דיומד. הובאו דבריו ברשב"א ובריטב"א.
5. ואע"פ שנחשבת כעומד גמור, שמא גבי פסים, שפרוץ שבהם מרובה על העומד, בעינן שיהא העומד מרובה, או מחיצת שתי וערב, שכן מחיצת שתי לבד היא מחיצה גרועה. ריטב"א.
6. מקורות - אור זרוע (הל' עירובין, ס' קכט). מאירי (חידושי, י"ט ב', ד"ה בעא מיניה).
7. והרמב"ם (הל' שבת, יז, כח) כתב "אָבָן גְדוּלָה... רואין: כָּל שְׂאֵלוֹ יִחַלֵּק וְיִשׁ בּוֹ אִמָּה לְכָאן וְאִמָּה לְכָאן בְּגִבָּה עֲשָׂרָה - נְדוּן מִשּׁוּם זָוִית שֵׁישׁ בְּהַ שְׁנֵי פְסוּי". מדסתם "אבן גדולה", משמע בין מרובעת בין עגולה, להקל, דאמרינן תרי רואין. וכן ביאר באור זרוע את דעת

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

יותר מי"ג אמה ושליש לרבי יהודה: לרש"י הספק הוא האם פשוטין עדיפים או דיומדין; ולא איפשיטא. ונקטו רש"י, רמב"ם ורבינו יהונתן שפשוטין עדיף⁸. ורשב"א, מאירי, וריטב"א ביארו דפשיטא שהארכת דיומדין עדיפא (שהרי במשנה הזכיר רבי יהודה רק דיומדין), ולא מספקא לן אלא אם הוא מודה בפשוטין. ונקטינן דבפשוטין נמי עביד.

תל המתלקט עשרה מתוך ארבע: ביארו רבינו חננאל, רבינו יהונתן, רבינו חננאל בן שמואל, רבי ישמעאל בן חכמון, ריא"ז, ריטב"א, מאורות ומאירי⁹, שכשעולה גובה התל לעשרה טפחים, אין המדרון אלא ד' אמות. ודעת הרי"ף שאינו מודד המדרון אלא המישור¹⁰. והרמב"ם כתב: תל המתלקט גובה עשרה טפחים מתוך אורך ארבע אמות, הרי הוא רה"י¹⁴. ובשו"ע¹² משמע כדעה ראשונה.

- הרמב"ם. מאידך יש להעיר שהרמב"ם נקט בלשונו "כל שאילו יחלק", ואילו לגבי אבן עגולה רואים בגמרא שיש שני שלבים: יחלק ויחלק. וצ"ב.
8. כן משמע מפירוש רש"י ("ח א', משנה, ד"ה בפסין) ורבינו יהונתן (על המשנה ריש פרקין, ד"ה מותר) את המשנה. וכן הבין במיוחס לר"ן מדברי הרי"ף (שלא הזכיר הארכת דיומדין כלל, וכתב משנתנו כפשטה ובלבד שירבה בפסין). רמב"ם (הל' שבת יז, כט).
9. זה לשון המאירי: תל המתלקט עשרה מתוך ארבע - רצה לומר, שהוא משפע ועולה במדרון, אלא שאין עליית המדרון נוחה כל כך; כגון שאם תמדוד משיפוליו עד מקום גבהו, אי אתה מוצא בו אלא שיפוע ד' אמות, והוא מתלקט ועושה מדרון עד שכלה בראשו לעשרה טפחים הרי הוא רשות היחיד.
10. אין בדברי הרי"ף התייחסות לנדון, אלא שכן מוכח מהצירוף הנלווה לחיבורו (ונמצא בכתבי יד של הרי"ף). והוא מובא ברבינו יהונתן ("ז א' דפי רי"ף, ד"ה פיסקא לא שנו), וזה לשונו: וצורת הרב אלפסי בהר המתלקט, אין ללמוד כלל מראש המזבח (שם מודדים השיפוע), שאינו מודד המדרון אלא המישור. עיי"ש.
11. והבין מדבריו (הל' שבת יז, טז) בספר הבתים (בית מנוחה, שערי איסור הוצאה ורשויות שבת, שער ראשון אות ח), שכוונתו שמודדים המישור ולא המדרון, עיי"ש (וכן משמע מלשון הרמב"ם בפירוש המשנה, עירובין ה, ד. אמנם עיין מגיד משנה ופירוש קדמון ממצרים ומרכבת המשנה). ושם כתב שדעת רש"י כדעה ראשונה.
12. או"ח שצט, ד (שכתב): ואם הוא משופע יותר, שבהילוך ד' אמות עולה י' טפחים וכו'. וכן פסק המשנ"ב (סי' שסג, כט, שער הציון אות קז; שסג, לו, משנ"ב ס"ק קנד; שסה, ג, משנ"ב ס"ק כד). אמנם ראה חזו"א (הל' כלאיים סי' יב, ס"ק כג ד"ה במה שכתב, דסבירא ליה שמודדים במישור).
- מקורות - רבינו חננאל (שבת ק' ב', לענין שיעור מדרון הנחשב מחיצה, ד"ה אמר רב יהודה). רבינו יהונתן (עירובין, פרק חמישי, נ"ח ב', ד"ה פסקא לא שנו). רבינו חננאל בן שמואל ("ט ב', ד"ה ואמרינן בגמרא). ר' ישמעאל בן חכמון (עירובין נ"ח ב', ד"ה אבל ההר). המאורות (עירובין נ"ח ב'). ריא"ז (עירובין פ"ב, ה"א, סעיף ז). ריטב"א (עירובין י"ט ב', ד"ה תל); מאירי (שבת ק' א', ד"ה תל). רמב"ם (הל' שבת יז, טז). וראה רש"י (שבת ק' א', ד"ה תל; עירובין י"ט ב', ד"ה מתוך ארבע).